

RAPPORT
Archeologisch bureauonderzoek
Op de Bies te Landgraaf
AM12315

Opdrachtgever

Stichting Koraal Groep / Op de Bies
Afd. EAD
6130 PC Sittard

Projectnummer

Aeres Milieu projectnummer AM12315

Status rapport

Concept

Autorisatie

Opsteller rapport:	paraaf	datum
Ing. N.J.W. van der Feest MA		20november2012
Autorisatie:	paraaf	datum
Drs. T.H.L. Hos MA		20november2012
Vrijgave:	paraaf	datum
Ing. T.K.P.G. Thijssen		20november2012

Contactgegevens

Aeres Milieu B.V.
Postbus 1015
6040 KA ROERMOND
(t) 0475 – 320 000
(f) 0475 – 321 967
e-mail: info@aeres-milieu.nl
www.aeres-milieu.nl

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	3
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	5
1. INLEIDING	7
2. WERKWIJZE	9
2.1 Inleiding.....	9
3. BUREAUONDERZOEK	11
3.1 Landschappelijke situatie - geomorfologie.....	11
3.2 Landschappelijke situatie - bodem.....	11
3.3 Bewoningsgeschiedenis – historisch overzicht.....	12
3.4 Bewoningsgeschiedenis – archeologische waarden	14
3.5 Bewoningsgeschiedenis – historisch materiaal	16
4. VERWACHTINGSMODEL	19
5. AANBEVELINGEN	21
LITERATUURLIJST	23

Bijlagen:

1	Topografische overzichtskaart en kadastrale situatie
2	Situatietekening onderzoekslocatie
3	Overzicht IKAW met aanwezige onderzoeken, monumenten en waarnemingen
4	Overzicht gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingskaart
5	Overzicht geomorfologische kaart
6	Overzicht bodemkaart
7	Overzicht AHN

SAMENVATTING

In november 2012 is door Aeres Milieu een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Op de Bies te Nieuwenhagen. Dit bureauonderzoek heeft geresulteerd in een specifiek verwachtingsmodel voor deze locatie. Aan de hand van deze gegevens kunnen vervolgens adviezen over de aanwezige archeologische resten en/of vervolgtraject worden opgesteld.

De verwachtingskaart van de Parkstad gemeenten en de gemeente Nuth geeft voor het plangebied een middelhoge verwachting weer. Op basis van de geomorfologie (bergbrikgronden) kan deze verwachting gehandhaafd blijven voor de gehele prehistorie tot en met de nieuwe tijd, behalve de Romeinse tijd. In de prehistorie is de locatie (hoog gelegen) en de bodem in het plangebied goed geschikt geweest voor zowel jager-verzamelaars als voor boeren. Echter latere erosie heeft gezorgd voor aftopping of onthoofding van de bodem waardoor de Bt horizont dicht aan het oppervlak is komen te liggen en de eventueel aanwezige archeologische sporen door bijvoorbeeld ploegbewerking kunnen zijn aangetast. Voor de middeleeuwen en nieuwe tijd geldt dat door deze erosie het plangebied minder geschikt is geweest voor landbouw, waardoor voor deze perioden een middelhoge verwachting geldt.

Het plangebied ligt in het zoekgebied van de Romeinse weg, waardoor voor deze periode het plangebied een hoge verwachting dient te krijgen. Niet alleen kan de Romeinse weg zich in het plangebied bevinden ook kunnen bijbehorende structuren (zoals villas) aanwezig zijn.

Concluderend kan gesteld worden dat het plangebied een middelhoge verwachting heeft voor sporen van jagers verzamelaars (paleolithicum en mesolithicum), een hoge verwachting voor de Romeinse tijd en een middelhoge verwachting voor de overige periodes (neolithicum, bronstijd, ijzertijd, middeleeuwen en nieuwe tijd). Als gevolg hiervan luidt het advies dat er ter plaatse van het plangebied, voorafgaand aan bodemingrepen een vervolgonderzoek wenselijk is.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectnummer	: AM12315
OM-nummer	: 54.374
Soort onderzoek	: Bureauonderzoek
Adres onderzoekslocatie	: Op den Bies
Toponiem	: Op den Bies
Gemeente	: Landgraaf
Provincie	: Limburg
Kadastrale registratie	: sectie B nr. 7372
Coördinaten	: centrum 200.080; 323.665
	NW: 200.024; 323.661
	NO: 200.105; 323.721
	ZW: 200.055; 323.616
	ZO: 200.136; 323.661
Oppervlakte	: circa 6.500 m ²
Huidig locatie gebruik	: grasland
Aanleiding onderzoek	: Bestemmingsplanwijziging
Opdrachtgever	: Stichting Koraal Groep / Op de Bies
Bevoegde overheid	: Gemeente Landgraaf
Opslag documentatie en materiaal	: Aeres Milieu Zuidhoven 9m te Roermond tot deponering bij het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Limburg in het Centre Céramique te Maastricht

1. INLEIDING

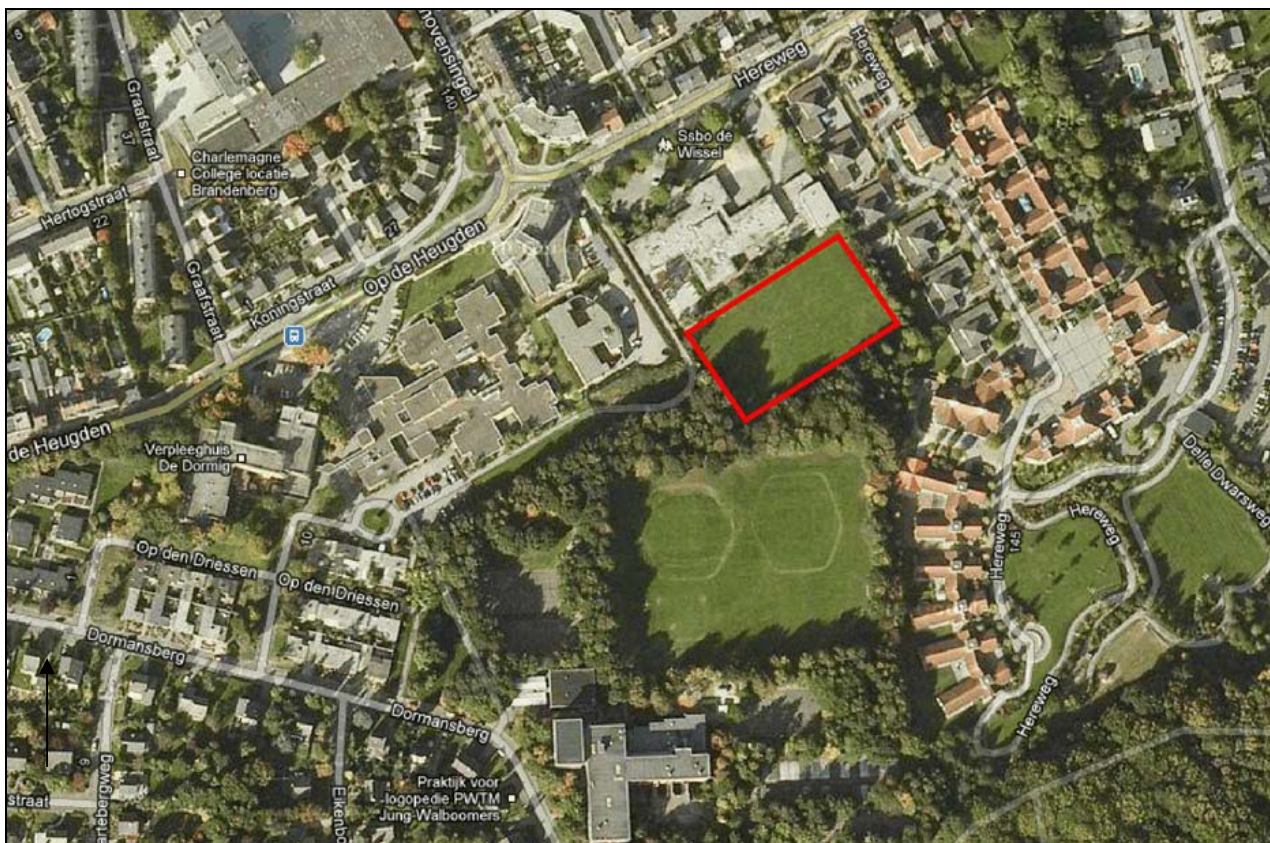
In opdracht van Stichting Koraal Groep / Op de Bies heeft Aeres Milieu B.V. een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied:

Adres onderzoekslocatie	: Op de Bies
Gemeente	: Landgraaf
Oppervlakte	: circa 6.500 m ²
Huidig perceelsgebruik	: grasveld
Toekomstig perceelsgebruik	: vooralsnog onbekende ontwikkeling

Dit archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de KNA 3.2. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek naar de historie en bodemgesteldheid van de onderzoekslocatie waaruit een specifiek verwachtingsmodel voortvloeit.

Aanleiding

De aanleiding voor het laten uitvoeren van dit bodemonderzoek is de voorgenomen ontwikkeling van de locatie Op de Bies (zie figuur 1).

Figuur 1: luchtfoto met plangebied (bron: Googlemaps)

Doel

Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is, het bepalen van een specifiek verwachtingsmodel voor de locatie. Dit verwachtingsmodel wordt op basis van historische kaarten en bekende landschappelijke en archeologische gegevens gevormd.

Dit verwachtingsmodel zal vervolgens leiden tot een aanbeveling over het behoud in-situ of eventueel vervolgonderzoek. Voor het plangebied is tevens gekeken naar de best toepasbare methode voor eventueel vervolgonderzoek.

Plangebied

Het plangebied is gelegen aan de zuidzijde van Nieuwenhagen. De aan alle zijden begrensd door de afscheiding van de belendende percelen (zie figuur 2). De locatie zal een nog onbekende ontwikkeling ondergaan.

Figuur 2: plangebied gezien vanaf het zuidoosten.

2. WERKWIJZE

2.1 Inleiding

Bij het uitvoeren van het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van verschillende bronnen. Deze bronnen geven inzicht in bekende, of te verwachten archeologische resten binnen het onderzoeksgebied. Daarnaast zijn deze bronnen van belang voor het opstellen van de landschapsgenese.

Archeologische bronnen

- Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)
- Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)
- Archeologische Monumentenkaart (AMK)
- Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS II)
- Gemeentelijke archeologische beleidskaart Parkstad gemeenten en gemeente Nuth
- Specifieke lokale informatie

Bodem- en geomorfologische kaarten

- Bodemkaart (Alterra, uit Archis2)
- Geomorfologische kaart (Alterra, uit Archis2)
- Cultuurhistorische landschapskaarten (Renes 1985)
- Actuele Hoogtekaart van Nederland (AHN)

Historische kaarten

- Historisch minutenplan (1800-1832)
- Historische topografische en militaire kaarten (1830 tot 1978)
- Moderne topografische kaart (2005)

De bovenstaande bronnen worden aangevuld door mogelijke informatie afkomstig van lokale archeologische verenigingen en werkgroepen. De overige aanvullende informatie is terug te vinden in de literatuurlijst.

3. BUREAUONDERZOEK

3.1 *Landschappelijke situatie - geomorfologie*

Het plangebied ligt ten noorden van de loop van de Feldbissbreuk, een nog steeds actieve breuklijn. Ten zuiden van de Feldbissbreuk vindt opheffing plaats (Berendsen 1997; Berendsen 2005; Renes 1988). De ondergrond bestaat hier uit een dik pakket mariene zanden uit het laat Tertiair (periode van het Mioceen, ca. 23-5 miljoen jaar BP). Het plangebied ligt op het plateau van Nieuwenhagen op de overgang naar het Bekken van Heerlen. Dit gebied, gelegen in de lössgronden van Zuid-Limburg, vormt een overgang van de ten zuiden en oosten gelegen plateaus naar het lager gelegen Maasdal en het dalingsgebied van de Centrale Slenk (of Roerdal Slenk). Het Bekken van Heerlen fungeert als ontwateringssysteem van de hoger gelegen delen en is gekenmerkt door de doorsnijding van het landschap met vele droog- en beekdalen.

Hierbij zijn de beekdalen nog watervoerend terwijl de droogdalen zoals de naam doet vermoeden dat niet zijn (alleen periodiek). Dergelijke dalen zijn meestal ontstaan (in de kalksteengebieden) gedurende de ijstijden. Door de aanwezigheid van permafrost in de ondergrond kon het water niet worden afgevoerd en stroomde dit over het oppervlak weg. Hierbij sleet het water langzaam de dalen uit. Na het verdwijnen van de permafrost in warmere perioden kon het water weer op een reguliere manier worden afgevoerd en bleven de uitgesleten dalen droog achter (Zonneveld), met daarboven een pakket grof fluviatiel Maasgrind en -zand behorend tot de kiezeloolietformatie uit het Laat-Tertiair en Vroeg-Pleistoceen (ca. 7,2-2,2 miljoen jaar BP).

In Zuid-Limburg ligt op vooral de hogere delen van het landschap het Laagpakket van Waubach aan of nabij het maaiveld. Dit laagpakket bestaat uit licht gekleurd, kwartsrijk, matig fijn tot uiterst grof zand waar grind in kan voorkomen. De fluviatiele afzettingen van de Maas zijn tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien, ca. 115.000-11.500 jaar BP) afgedekt met een pakket eolische löss behorende tot de formatie van Boxtel (afzettingen van Schimmert). De dikte van het lösspakket wisselt sterk maar kan plaatselijk meer dan tien meter bedragen. Het reliëf van het onderzoeksgebied wordt met name bepaald door het vlakke Maasterras, de insnijding van diverse beek- en droogdalen en erosie van het gebied in de richting van het Bekken van Heerlen (Demey 2003; Renes 1988). Dit is duidelijk waar te nemen op de hoogte kaart AHN (bijlage7).

Het plangebied is een terrasrestplateau bedekt met löss of zandig löss (legenda-eenheid 9D5) ingesloten door afbraakwanden (legenda-eenheid 11/10A2) (bijlage 5). Ten zuiden van het plangebied komt een droogdal voor (legenda-eenheid 15/14S3).

De insluiting van het terrasrestplateau door afbraakwanden is te zien op de AHN.

3.2 *Landschappelijke situatie - bodem*

De bodemkaart van Nederland (bijlage 6) geeft aan dat het plangebied in een zone met bergbrikgronden (legenda-eenheid BLb6). Brikgronden zijn herkenbaar aan de aanwezigheid van een briklaag. Dit is een kleinspoeling in de B-horizont van minimaal 15 centimeter dik. Dit zijn van oudsher interessante gronden vanwege hun vruchtbaarheid. Deze gronden zijn echter vanwege erosie hun originele top kwijt en ligt de Bt-Horizont aan het maaiveld.

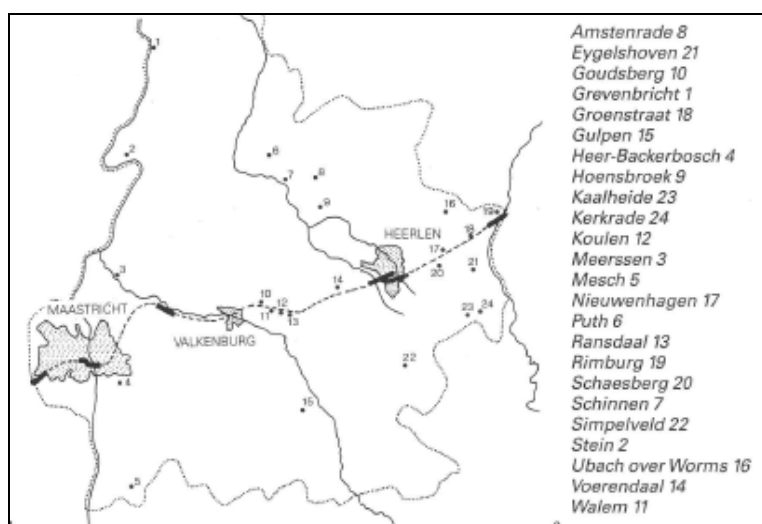
Ongeveer een derde van de Nederlandse lössleemgronden heeft door oppervlakkige erosie zoveel van de uitspoelingshorizont verloren, dat de briklaag dicht aan de oppervlakte is komen te liggen. Deze erosie kan uiteraard alleen bij een zekere helling optreden. Daarom is aan deze 'afgespoelde lössleemgronden' de naam bergbrikgronden gegeven (De Bakker 1969).

Ten zuiden van het de zone met brikgronden komen fluviatiele afzettingen ouder dan het laat-pleistoceen voor bestaande uit grinden en grove zanden (legenda-eenheid FG). Ook zijn er löss en terrashellingsgronden aanwezig zijn (legenda-eenheid 13/12A2). Deze gronden hangen nauw samen met de eerder vermelde afbraakwanden.

3.3 Bewoningsgeschiedenis – historisch overzicht

Landgraaf is ontstaan door de samenvoeging van de aaneengegroeide kernen Nieuwenhagen, Schaesberg en Ubach over Worms. De naam is afkomstig van de 800 meter ten noorden van het plangebied gelegen landgraaf of landweer. Deze aarden verdedigingswerken zijn op verschillende plaatsen in Nederland en omliggende landen bekend en bestaan uit wallen- en grachtensysteem (Brokamp, 2007). De invloed van de Romeinen in de omgeving is onmiskenbaar. Op circa vier kilometer ten westen van het plangebied ligt het centrum van Coriovallum (Heerlen) en op circa 250 meter ten oosten, ter plaatse van de huidige Koelweg, ligt mogelijk een herenboerderij of *villa rustica* en een monumentaal vrouwengraf (Bonnie 2008; Hiddink 2004). Daarnaast ligt het plangebied in het zoekgebied voor de Romeinse weg tussen Bolgne-sur-Mer en Keulen (figuur 3).

Door vele invallen neemt de invloed van de Romeinen in de regio af rond 270 A.D. De hoeveelheid cultuurland neemt af en de omvang van de bossen neemt toe. De bewoning handhaafde zich in deze periode voornamelijk in de beekdalen, uitzonderingen hierop zijn de bewoningskernen Maastricht en Heerlen. Dat Heerlen lang als woonkern in gebruik is blijkt ook uit de aanwijzingen dat de thermen in de 4e eeuw nog in gebruik waren. Er wordt aangenomen dat in de periode na 270 A.D. Maastricht en Heerlen voornamelijk een militaire achtergrond hebben. De regio Heerlen kan in ieder geval tot 270 A.D. beschreven worden als villalandschap met diverse villa's in de directe omgeving, ook in de omgeving van het plangebied. Het is echter vooralsnog niet aangetoond dat er uit deze periode een continuïteit van bewoning is na het vertrek van de Romeinen (rond 400 A.D.) (Renes 1988; Stuart/ De Grooth 1987).

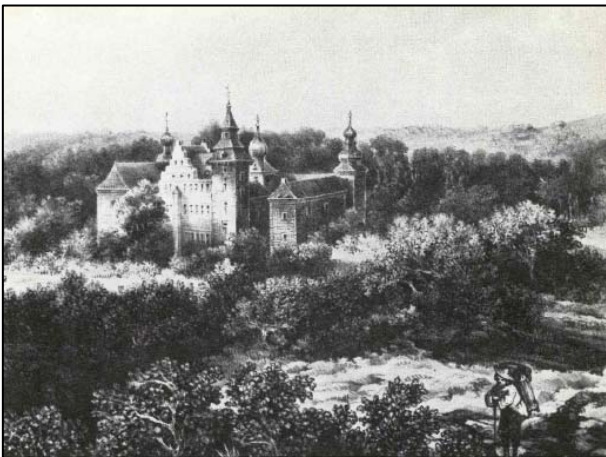

Figuur 3: uitsnede van de Romeinse weg door Zuid-Limburg (bron: Stuart/ De Grooth 1987).

In 1365 koopt de hertog van Brabant het grootste deel van het land van Valkenburg, in 1378 gevolgd door de rest (Heerlen). Dit werden de landen van Overmaas. In de periode van de Spaanse overheersing ontstond een vreemd fenomeen in de regio. De kern van Nieuwenhagen behoorde tot de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, het zogenaamde Staats-Overmaas. Dit terwijl het zuidwestelijk gelegen Schaesberg bij Spanje behoorde. Hierdoor ontstond de situatie dat Schaesberg een soort eiland van Spaans bezit vormde binnen het Staatse grondgebied (zie figuur 4). Hoewel Heerlen hier niet toe behoorde ligt het plangebied in de directe omgeving van deze 'grens'. Het direct ten oosten van het plangebied gelegen kasteel Schaesberg is tegenwoordig niets meer dan een ruimtelijke invulling, de laatste overeind staande resten stortten in 1974 in. Het kasteel was een opvolger van het in 1239 vermeldde kasteel Schaesberg dat diende als zetel van een heerlijkheid. In 1570 werd het vervangen door het renaissance kasteel zoals getoond in figuur 5 (De Win 1975). Er zijn recentelijk plannen gemaakt voor de restauratie en reconstructie van het kasteel (Gemeente Landgraaf 2009).

Figuur 4: weergaven van de Staats-Overmaas (lichtbruin) en het omsloten Schaesberg (bron: Fentener van Vlissingen)

Figuur 5: Kasteel Schaesberg in onvervallen staat (bron: De Win 1975)

Ook de Vrede van Munster (1648 na Chr.) veranderde deze situatie niet. Het Partagetractaat van 1661 zorgt voor enige ontsluiting van het gebied door middel van de pasweg (of passageweg). Het reeds in 1618 tot heerlijkheid verheven gebied van Schaesberg blijft bezit van de Spaans Habsburgers tot 1713 wanneer, als gevolg van de Spaanse Successieoorlogen, het in de handen komt van Oostenrijkse Habsburgers. Het duurt vervolgens nog tot het verdrag van Fontainebleau (1786 na Chr.), dat opgesteld werd na de Keteloorlog, voor Schaesberg bij Nederland hoort. Bij het verdrag van Fontainebleau vindt er een ruil plaats van enkele gebieden, tussen de Noordelijke Nederlanden en de zuidelijke Oostenrijkse Habsburgers.

In 1779 krijgt de Romeinse weg een nieuwe grindtoplaag (Renes 1988; Van der Feest 2012).

De ingebruikname van diverse mijnen aan het einde van de 19e eeuw geeft Heerlen en omgeving een grote impuls. Er vindt een verdrievoudiging van de bevolking plaats door immigratie.

Als gevolg hiervan is het noodzakelijk zogenaamde mijnkolonies te stichten, zoals Meezenbroek in 1909-1912 ten westen van het plangebied. Ook het transport van het materiaal brengt ingrijpende veranderingen te weeg. Zo wordt direct ten zuiden van het plangebied een spoorlijn aangelegd waarvoor de concessies in 1880 werden vastgelegd. Heerlen wordt in deze periode het belangrijkste centrum van de mijnstreek (Ubachs 2000). Deze ontwikkeling van de mijnbouw is ook de oorzaak dat de verschillende kernen van Landgraaf met elkaar vergroeiden.

In 1940 vallen de Duitsers Nederland binnen, hierbij ondervindt Landgraaf en omgeving nauwelijks hinder. Pas bij de bevrijding en in de aanloop tot de bevrijding krijgt deze regio het zwaar te voorduren. In de directe omgeving van het plangebied zijn verschillende loopgraven aangelegd en mitrailleurkasten ingericht. Iets ten zuiden aangrenzend aan het plangebied ligt "het Eikenbos". Hiervan is bekend dat de Amerikanen zich hier hebben ingegraven, welke door een fout door hun eigen vliegtuigen zijn gebombardeerd. Onduidelijk is wat dit voor een gevolgen heeft gehad voor het plangebied. Ook is bekend dat er ten oosten van het onderzoeksgebied een mijnenveld is aangelegd door de vluchtende Duitse troepen (Mulders, 2010). In de bredere omgeving zijn verschillende stellingen opgezet om de Siegfriedlinie (of Westwall) te beschieten. De exacte ligging van dergelijke stellingen is helaas niet langer te achterhalen. Voor zover bekend is er in de omgeving van het plangebied één vliegtuig in deze periode neergestort de exacte locatie is echter niet bekend (Auwerda/ Grimm 2008; Zwanenburg 1990). Ook de schade aan het dorp was beperkt (Van Blankenstein 2006).

3.4 Bewoningsgeschiedenis – archeologische waarden

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (bijlage 3) ligt het plangebied in een zone waar een middelhoge kans is op het aantreffen van archeologische waarden. Dit komt overeen met de archeologische beleidskaart van de Parkstad gemeenten en gemeente Nuth (bijlage 4).

Binnen het onderzoeksgebied zijn 22 waarnemingen gedaan (tabel 1), 11 onderzoeken uitgevoerd (tabel 2) en zijn er drie monumenten bekend.

De monumenten bestaan uit de historische kernen van Nieuwenhagen en Schaesberg en op een iets grotere afstand richting oosten een laat middeleeuwse pottenbakkerij.

Het is opvallend dat vrijwel alle waarnemingen in noordoostelijke richting zijn aangetroffen. Met name in een zone waar op de geomorfologische kaart sprake is van een afbraakwand. Mogelijk waren hier de grondstoffen voor het pottenbakken makkelijker beschikbaar dan elders. Dit kan mogelijk een verklaring zijn voor de clustering van laat middeleeuwse pottenbakkersovens welke zijn aangetroffen. Dit was mogelijk ook in de Romeinse tijd al het geval waardoor het destijds ook een voorkeurslocatie was, of dit gekoppeld kan worden aan een Romeinse oven is enigszins lastig daar de melding van een oven door RAAP in 2003 vrij ruim van aard is (Romeinse tijd – middeleeuwen). Hoewel de locatie gedurende de prehistorie al potentieel interessant geweest moet zijn is er relatief weinig informatie beschikbaar over deze periode uit onderzoek of waarnemingen. Mogelijk is dit een gevolg van de erosie die in het gebied voorkomt.

Er is in het kader van dit onderzoek contact geweest met de Heemkundekring Landgraaf, dit heeft vooralsnog geen aanvullende informatie opgeleverd.

Waarnemingen			
Nummer	Afstand tot het plangebied (m)	Periode	Omschrijving complex
6.538	550 (NO)	Late middeleeuwen A	Oven, pottenbakkerij; Kuil; Keramiek, gedraaid
6.584	645 (NO)	Late middeleeuwen A	Oven, pottenbakkersoven
6.585	360 (NO)	Late middeleeuwen A	Oven, pottenbakkersoven; Keramiek gedraaid, misbaksel
16.251	755 (NO)	Vroege middeleeuwen D – late middeleeuwen A	Oven, pottenbakkerij; Keramiek, handgevormd, misbaksel, onbepaald; Kuil
22.149	735 (O)	Midden paleolithicum	Vuursteen, bijl
31.623	650 (ONO)	Romeinse tijd	Keramiek, gedraaid, import; Glas, kom, pot, kraal, fles; Brons, steelpan, haarnaald, strigilis, spatel, kan; Houtskool, graf; Steen, fundering; IJzer, meubel (onderdeel)
31.738	270 (O)	Romeinse tijd	Keramiek, hypocaustegel, muur; Kuil; Steen, fundering, villa
35.485	920 (ONO)	Bronstijd - ijzertijd	Keramiek, handgevormd; Brons, naald; Textiel, geweven stof; Bot, crematieresten
35.921	650 (Z)	Vroege middeleeuwen D – late middeleeuwen A	Oven, pottenbakkersoven; Keramiek, misbaksel, gedraaid
35.924	665 (ZZW)	Romeinse tijd – late middeleeuwen A	Glas, kraal; Kuil; Keramiek gedraaid
35.992	575 (Z)	Late middeleeuwen	Keramiek, gedraaid
35.995	550 (NO)	Late middeleeuwen A	Keramiek, gedraaid, huttenleem
36.103	353 (NO)	Late middeleeuwen A	Oven, pottenbakkersoven; Keramiek, gedraaid; Kuil
36.106	750 (ONO)	Late middeleeuwen A	Oven, pottenbakkersoven; Keramiek, gedraaid
39.146	615 (ONO)	Romeinse tijd	Graf, crematie; Fundering, villa
49.628	645 (ONO)	Romeinse tijd	Graf, crematiegraf; Keramiek, gedraaid
52.244	620 (ONO)	Neolithicum – nieuwe tijd	Keramiek, huttenleem; Houtskool
54.825	615 (ONO)	Romeinse tijd	Keramiek, gedraaid, dakpan; Steen, fundering
56.559	995 (WNW)	Paleolithicum - ijzertijd	Vuursteen, afslag
Nummer	Afstand tot het plangebied (m)	Periode	Omschrijving complex
409.391	605 (ONO)	Neolithicum – nieuwe tijd	Keramiek, huttenleem; Houtskool
428.900	330 (O)	Late middeleeuwen	Zilver, munt
428.899	330 (O)	Midden Romeinse tijd	Brons, munt

Tabel 1: Waarnemingen uit Archis2

Onderzoeken			
Nummer	Afstand tot het plangebied (m)	Periode	Omschrijving
1.920	800 (W)	Onduidelijk	Bilan 2003, booronderzoek, geen gegevens beschikbaar
13.953	610 (NO)	N.v.t.	RAAP 2006, bureauonderzoek, onverstoorde bodem onder een ophogingspakket, vervolg d.m.v. proefsleuven
5.687	995 (WZW)	Geen relevante indicatoren	Synthegra 2004, booronderzoek, geen vervolg, geen vondsten in de omgeving
18.990	585 (ONO)	Midden Romeins	ACVU 2004, opgraving, grafmonument, mogelijk behorend tot de villa Koelweg
4.739	585 (ONO)	Romeinse - middeleeuwen	RAAP 2003, booronderzoek, mogelijke pottenbakkersoven, vervolg d.m.v. proefsleuven
28.453	795 (N)	Middeleeuwen – nieuwe tijd	RAAP 2009, booronderzoek, poging tot het in beeld brengen van de landweer, behoud in-situ
28.556	815 (NO)	Onbekend	Synthegra 2009, booronderzoek, tot 200-300 cm geen in-situ resten, alleen vervolg indien de verstoring dieper reikt dan 3 meter
36.903	250 (W)	Geen relevante indicatoren	Archeopro 2011, booronderzoek, locatie sterk verstoord, geen vervolgonderzoek
42.288	380 (W)	Onduidelijk	BAAC 2012, booronderzoek, verstoorde locatie, geen vervolgonderzoek
39.211	530 (ZW)	N.v.t.	Synthegra 2011, bureauonderzoek, locatie is gelegen in een laag verwachtingsgebied met erosieverschijnselen, geen vervolg
40.636	460 (Z)	N.v.t.	Synthegra 2011, bureauonderzoek, geen expliciet advies, wel diverse gebieden met hoge verwachting.

Tabel 2: Onderzoeken uit Archis2

Monumenten			
Nummer	Afstand tot het plangebied (m)	Periode	Omschrijving
745	999 (ONO)	Late middeleeuwen	Pottenbakkerij met ovens
16.757	320 (O)	Late middeleeuwen – nieuwe tijd	Oude dorpskern Schaesberg
16.758	730 (ZW)	Late middeleeuwen – nieuwe tijd	Oude dorpskern Nieuwenhagen

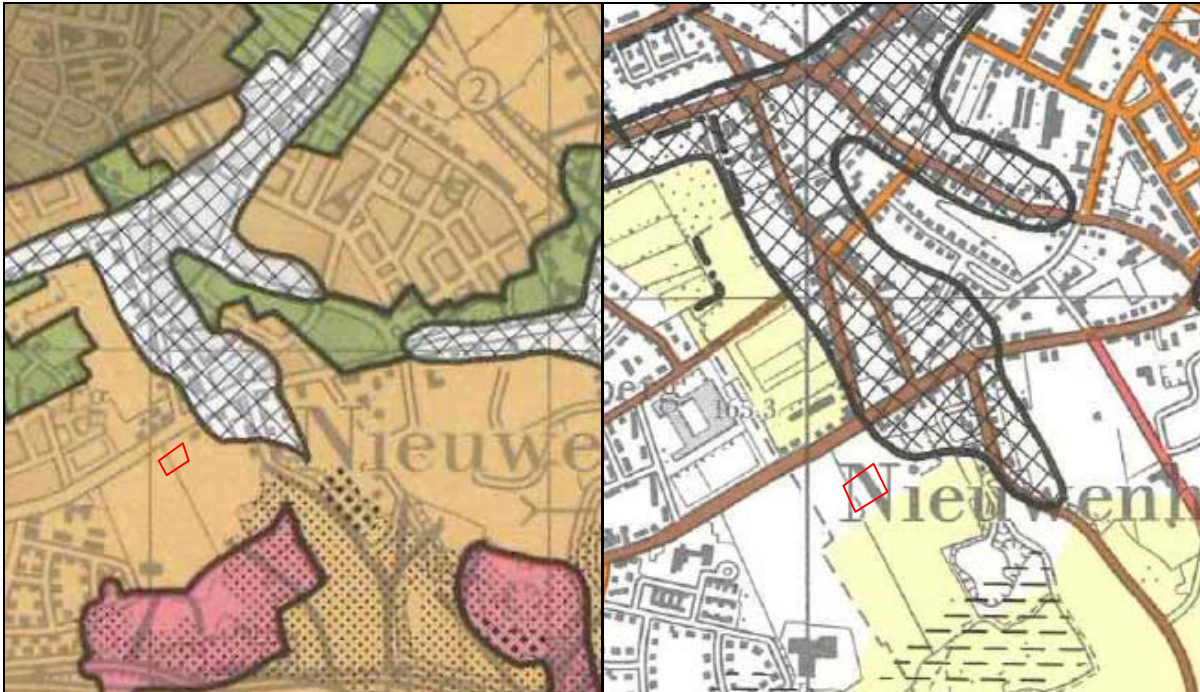
Tabel 3: Monumenten uit Archis2

3.5 Bewoningsgeschiedenis – historisch materiaal

Zoals in figuur 6 te zien is, is er tot op heden geen relevante verandering binnen het plangebied. Op vrijwel alle kaarten, met uitzondering van de kaart uit 1811-1832, is duidelijk dat er te zuiden van het plangebied sprake is van een helling. Op de kaart van het oude cultuurlandschap is het plangebied aangegeven als bouwland in 1810 maar waarschijnlijk is ingericht voor 1500 met een gewandverkaveling (figuur 7 links). Op de kaart met historische elementen het ten zuiden gelegen gebied aangegeven als een sinds 1830 weinig veranderd gebied. Hier valt het plangebied niet onder, maar mogelijk moet dit worden bijgesteld.

Figuur 6: Historisch kaartmateriaal uit respectievelijk 1811-1832, 1842, 1924 en 1954, met in de rode cirkel het plangebied.

*Figuur 7: kaart van het oude cultuurlandschap (links) en de kaart met historische elementen in het landschap (rechts)
(bron: Renes 1988)*

4. VERWACHTINGSMODEL

De verwachtingskaart van de Parkstad gemeenten en de gemeente Nuth geeft voor het plangebied een middelhoge verwachting weer. Op basis van de geomorfologie (bergbrikgronden) kan deze verwachting gehandhaafd blijven voor de gehele prehistorie tot en met de nieuwe tijd, behalve de Romeinse tijd. In de prehistorie is de locatie (hoog gelegen) en de bodem in het plangebied goed geschikt geweest voor zowel jager-verzamelaars als voor boeren. Echter latere erosie heeft gezorgd voor aftopping of onthoofding van de bodem waardoor de Bt horizont dicht aan het oppervlak is komen te liggen en de eventueel aanwezige archeologische sporen door bijvoorbeeld ploegbewerking kunnen zijn aangetast. Voor de middeleeuwen en nieuwe tijd geldt dat door deze erosie het plangebied minder geschikt is geweest voor landbouw, waardoor voor deze perioden een middelhoge verwachting geldt.

Het plangebied ligt in het zoekgebied van de Romeinse weg, waardoor voor deze periode het plangebied een hoge verwachting dient te krijgen. Niet alleen kan de Romeinse weg zich in het plangebied bevinden ook kunnen bijbehorende structuren (zoals villas) aanwezig zijn.

Nederzettingsresten uit de perioden prehistorie tot en met de nieuwe tijd kunnen voorkomen als concentraties van vondstmateriaal (aardewerk, bouwsteen, natuursteen) of als vullingen van afvalkuilen, paalkuilen, waterputten, e.d. Indien nederzettingsresten worden aangetroffen, kan ook de aanwezigheid van bijbehorende sporen van begravingen, in de vorm van crematie- en inhumatiegraven, niet worden uitgesloten. De periode van de late middeleeuwen en nieuwe tijd zal gezien de agrarische aard van het plangebied met name gekenmerkt worden door perceleringspatronen. Er moet daarnaast met name ook goed opgelet worden op ontginningen en pottenbakkerijen.

Op basis van de beschikbare gegevens is er ter plaatse nooit bebouwing geweest. Mogelijke verstoringen zullen met name samenhangen met het toegepaste agrarische regime in het verleden.

5. AANBEVELINGEN

Concluderend kan gesteld worden dat het plangebied een middelhoge verwachting heeft voor sporen van jagers verzamelaars (paleolithicum en mesolithicum), een hoge verwachting voor de Romeinse tijd en een middelhoge verwachting voor de overige periodes (neolithicum, bronstijd, ijzertijd, middeleeuwen en nieuwe tijd). Als gevolg hiervan luidt het advies dat er ter plaatse van het plangebied, voorafgaand aan bodemingrepen een vervolgonderzoek wenselijk is.

LITERATUURLIJST

- Auwerda, F./ P. Grimm, 2008: *Verliesregister 1939-1945, Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Den Haag.
- Bakker, de, H., 1969: *De subgroepen van het systeem van bodemclassificatie voor Nederland*, Wageningen.
- Blankenstein, van, E., 2006: *Defensie- en oorlogsschade in kaart gebracht (1939 – 1945)*, Zeist.
- Berendsen, H.J.A., 1997: *Landschappelijk Nederland. Fysische geografie van Nederland*, Assen.
- Berendsen, H.J.A. 2004: *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en Geomorfologie*, Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2005: *Landschap in delen, overzicht van de geofactoren*, Assen
- Bonnie, R., 2008: Nieuwenhagen-Koelweg: Een Romeinse villa?. In Mulders, H., 2008: *Jaarboek Oudheidkundig Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf 2008*. pp. 43-54, Landgraaf.
- Brokamp, B., 2007: *Landweren in Nederland. Deel 1, Beschrijving*, Utrecht.
- Cate, ten, J. A. M./ A. F. van Holst/ H. Kleijer/ J. Stolp, 1995: *Handleiding bodemgeografisch onderzoek, richtlijnen en voorschriften. Deel A: Bodem*, Wageningen, DLO-Staring Centrum. Technisch Document 19A.
- Demey, D., 2003: *De Romeinse weg van Boulogne-sur-Mer naar Keulen, Provincie Limburg, een archeologisch onderzoek*, RAAP-rapport 924, Weert.
- Es, Van W.A./H. Sarfatij/ P.J. Woltering (red.), 1988: *Archeologie in Nederland, De rijkdom van het bodemarchief*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Amersfoort.
- Feest, van der, N.J.W., 2012: *Archeologisch bureau- en verkennend veldonderzoek, door middel van boringen MSP-allee (Meezenbroek – Schaesbergerveld – Palemig) te Heerlen*, Aeres rapport AM12068, Roermond.
- Gemeente Landgraaf 2009: *Voorverkenning project landgoed kasteel Schaesberg*, Landgraaf.
- Hendriks, J./ H. Koenen, 1984: *D-Day in Zuid Limburg, dagboek van de bevrijding*, Maastricht.
- Hiddink, H.A., 2004: *Een grafmonument uit de Romeinse tijd in Nieuwenhagen, gemeente Landgraaf*. Zuidnederlandse Archeologische Rapporten 17, Amsterdam.
- Mulder, de, E.J.F./ M.C. Geluk/ I. Ritsema/ W.E. Westerhoff/ T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Utrecht.
- Mulders, H., 2010: *Herinneringen aan de 2e wereldoorlog II*, Heemkundevereniging Landgraaf, jaargang 26, nummer 3, Landgraaf.
- Renes, J., 1988: *De geschiedenis van het Zuidlimburgse cultuurlandschap*, Assen.
- Schiffelers, J./ et al., 2010: *Landgraaf 65 jaar bevrijd*, Kijk op Landgraaf 4, Landgraaf.
- SIKB, 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek, Deel: karterend booronderzoek*, Gouda.

Stuart, P./M.E.T. de Grooth, 1987: *Langs de weg, de Romeinse weg van Boulogne-sur-Mer naar Keulen, verkeersader voor industrie en handel*, Heerlen.

Paulussen, R./N. van der Feest/ J. Orbons, 2011: *Op den Heugend, Landgraaf, Gemeente Landgraaf, Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O); Bureauonderzoek en verkennend booronderzoek*, Archeopro rapport 11080, Maastricht

Ubachs, P.J.H., 2000: *Handboek voor de geschiedenis van Limburg*, Maaslandse Monografieën 63, Hilversum.

Verhoeven, M.P.F., 2007: *Hoog, middelhoog en laag; een archeologische verwachtings- en cultuurhistorische advieskaart voor de Parkstad Limburg gemeenten en de gemeente Nuth. Deelrapport I: de archeologische verwachtings- en cultuurhistorische advieskaart*, RAAP-rapport 1483, Weesp.

Win, de , J.T.H., 1975: *'Kastelen' in Limburg*, Hoensbroek.

Zonneveld, J.I.S., 1981: *Vormen in het landschap, hoofdlijnen van de geomorfologie*, Utrecht.

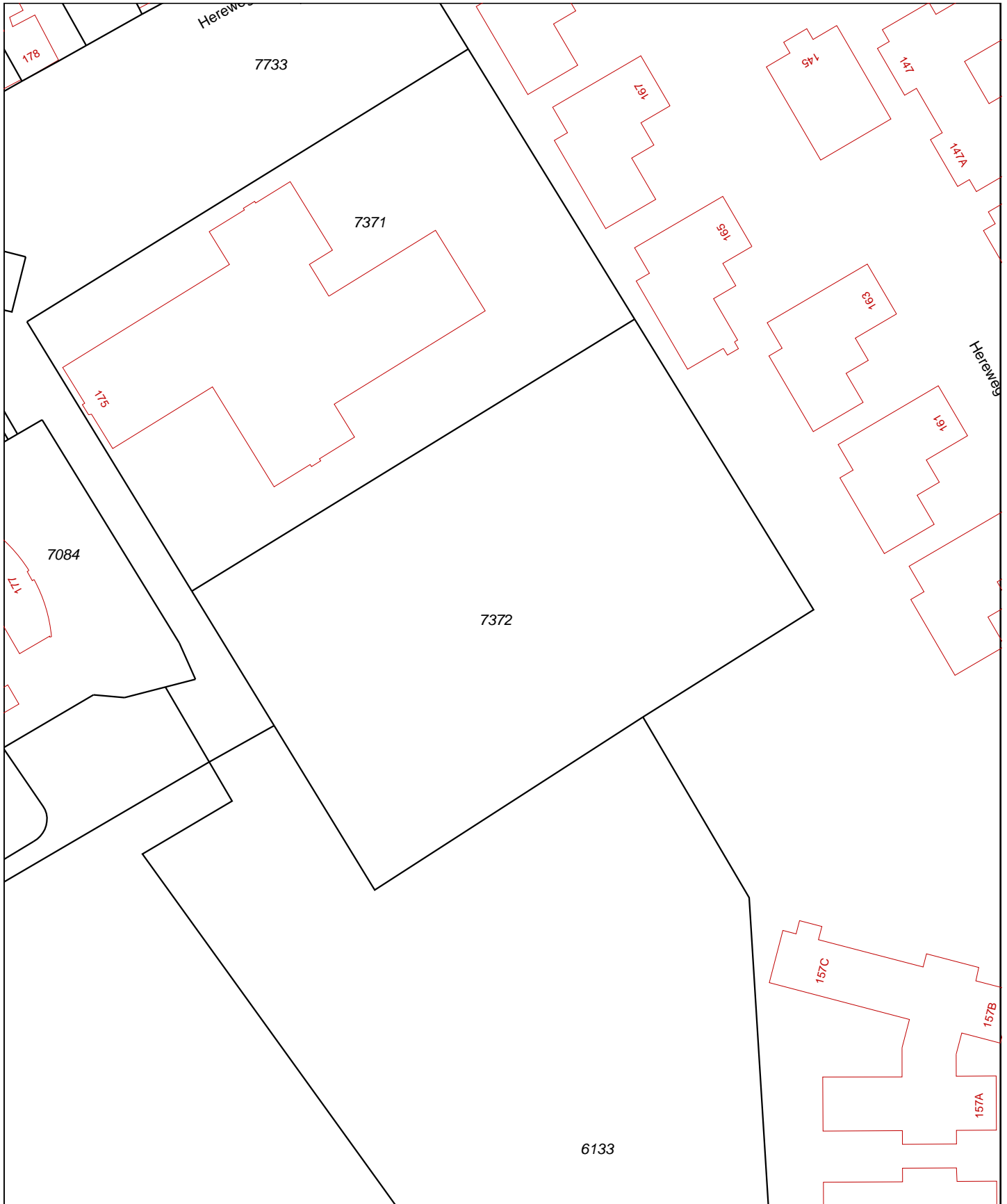
Zwanenburg, G.J., 1990: *En nooit was het stil... Kroniek van een luchtoorlog, deel 2: Luchtaanvallen op doelen in en om Nederland*, Almere.

Digitale bronnen:

Archis2
www.watwaswaar.nl
www.bhic.nl
www.ahn.nl
www.molendatabase.org

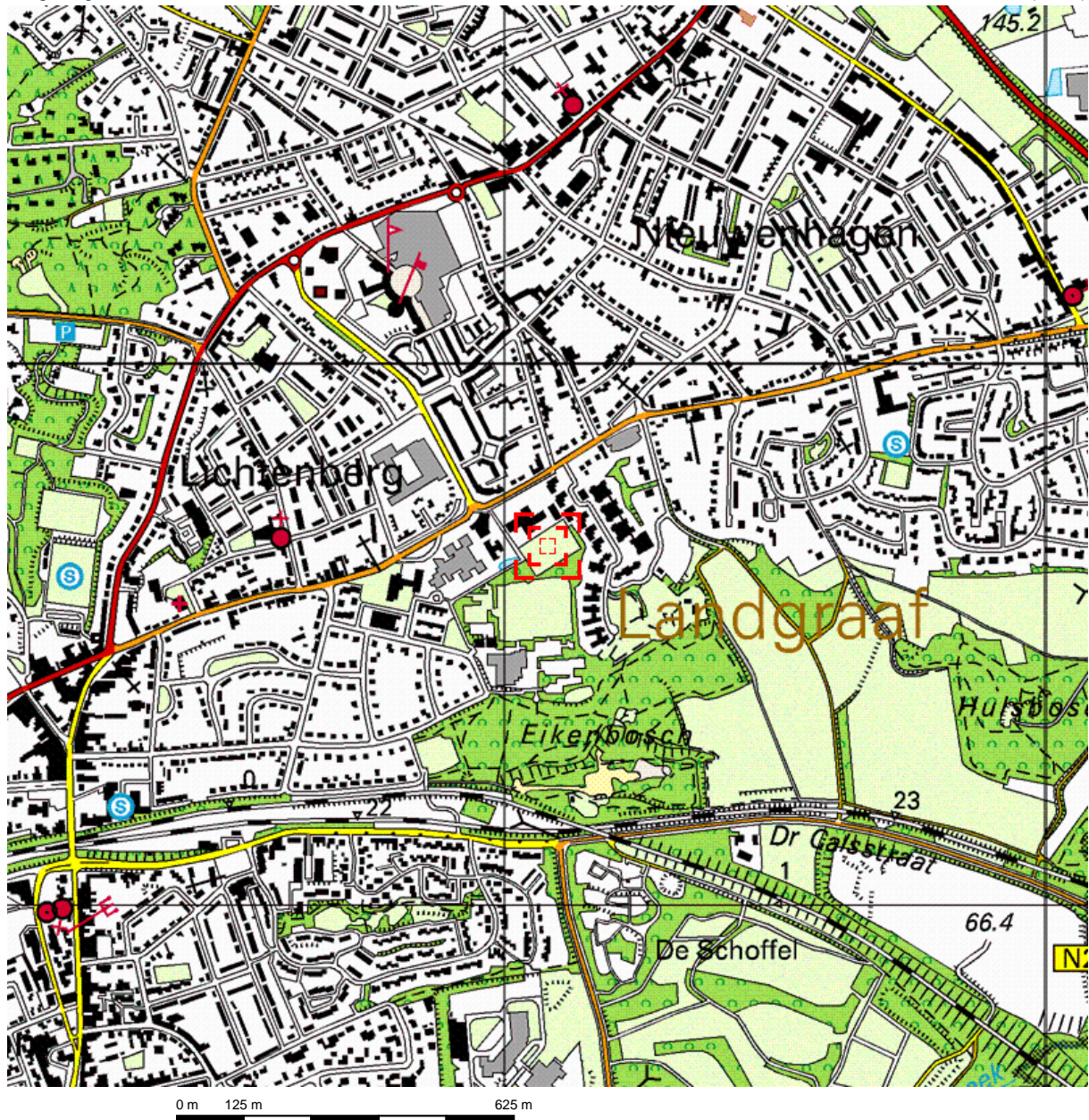
BIJLAGE 1

Topografische overzichtskaart en kadastrale situatie

0 m 10 m 50 m

Deze kaart is noordgericht		Schaal 1:1000		
12345	Perceelnummer	Kadastrale gemeente	NIEUWENHAGEN	
25	Huisnummer	Sectie	B	
—	Kadastrale grens	Perceel	7372	
—	Voorlopige grens			
—	Bebouwing			
—	Overige topografie			
<p>Voor een eensluitend uittreksel, Apeldoorn, 31 oktober 2012 De bewaarder van het kadaster en de openbare registers</p>				
<p>Aan dit uittreksel kunnen geen betrouwbare maten worden ontleend. De Dienst voor het kadaster en de openbare registers behoudt zich de intellectuele eigendomsrechten voor, waaronder het auteursrecht en het databankenrecht.</p>				

Deze kaart is noordgericht.

Schaal 1: 12500

Hier bevindt zich Kadastraal object NIEUWENHAGEN B 7372
Hereweg, LANDGRAAF

© De auteursrechten en databankenrechten zijn voorbehouden aan de Topografische Dienst Kadaster.

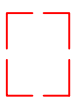
<p>bebouwd gebied</p> <p>a huizenblok, groot gebouw b huizen c hoogbouw d kas</p> <p>wegen</p> <p>autosnelweg hoofdweg met gescheiden rijbanen hoofdweg regionale weg met gescheiden rijbanen regionale weg lokale weg met gescheiden rijbanen lokale weg weg met loose of slechte verharding onverharde weg straat/overige weg wandelgebied fietspad pad, voetpad weg in aanleg weg in ontwerp</p> <p>viaduct tunnel vaste brug beweegbare brug brug op pijlers</p>	<p>spoorwegen</p> <p>spoorweg: enkelspoor spoorweg: dubbelspoor spoorweg: driesporig spoorweg: viersporig a station b laadperron tram a metro bovengronds b metrostation</p> <p>hydrografie</p> <p>waterloop: smaller dan 3 m waterloop: 3-6 m breed waterloop: breder dan 6 m</p> <p>a schutsluis b brug c vonder d koedam a grondduiker b stuw c duiker d sluis</p> <p>bodemgebruik</p> <p>a weide met sloten b bouwland met greppels c boomgaard d fruitkwekerij e boomkwekerij f weide met populieren g loofbos h naaldbos i gemengd bos j griend k heide l zand m dras en riet n heg en houtwal</p>	<p>overige symbolen</p> <p>a + b ● c ● d ● e ● f *</p> <p>a ↑ b ↑ c ↑ d ↑ a ↑ b ↑ c ↑ d ↑ a × b * c ↑ d ↑ a ↑ b ↑ c ↑ a a b b c c a + b . c . d ● a ▲ b ● c ■ d ■</p> <p>a gemeentehuis b postkantoor c politiebureau d wegwijzer a kapel b kruis c vlampijp d telescoop a windmolen b watermolen c windmolentje d windturbine a olijepompinstallatie b seinmast c zendmast a hunebed b monument c poldergermaal a begraafplaats b boom c paal d opslagtank a kampeerterein b sportcomplex c ziekenhuis — schietbaan — afrastrering — hoogspanningsleiding met mast — muur — geluidswering</p>
--	---	---

BIJLAGE 2

Situatietekening onderzoekslocatie

Legenda:

onderzoeksllocatie

locatie	Op de Bies (ong.) Landgraaf	
project	AM12315	
opdrachtgever	Stichting Koraal Groep / Op de Bies	
schaal	1 : 1000	
formaat	A4	
datum	20-11-2012	
getekend	HvdT	

aeres milieu

BIJLAGE 3

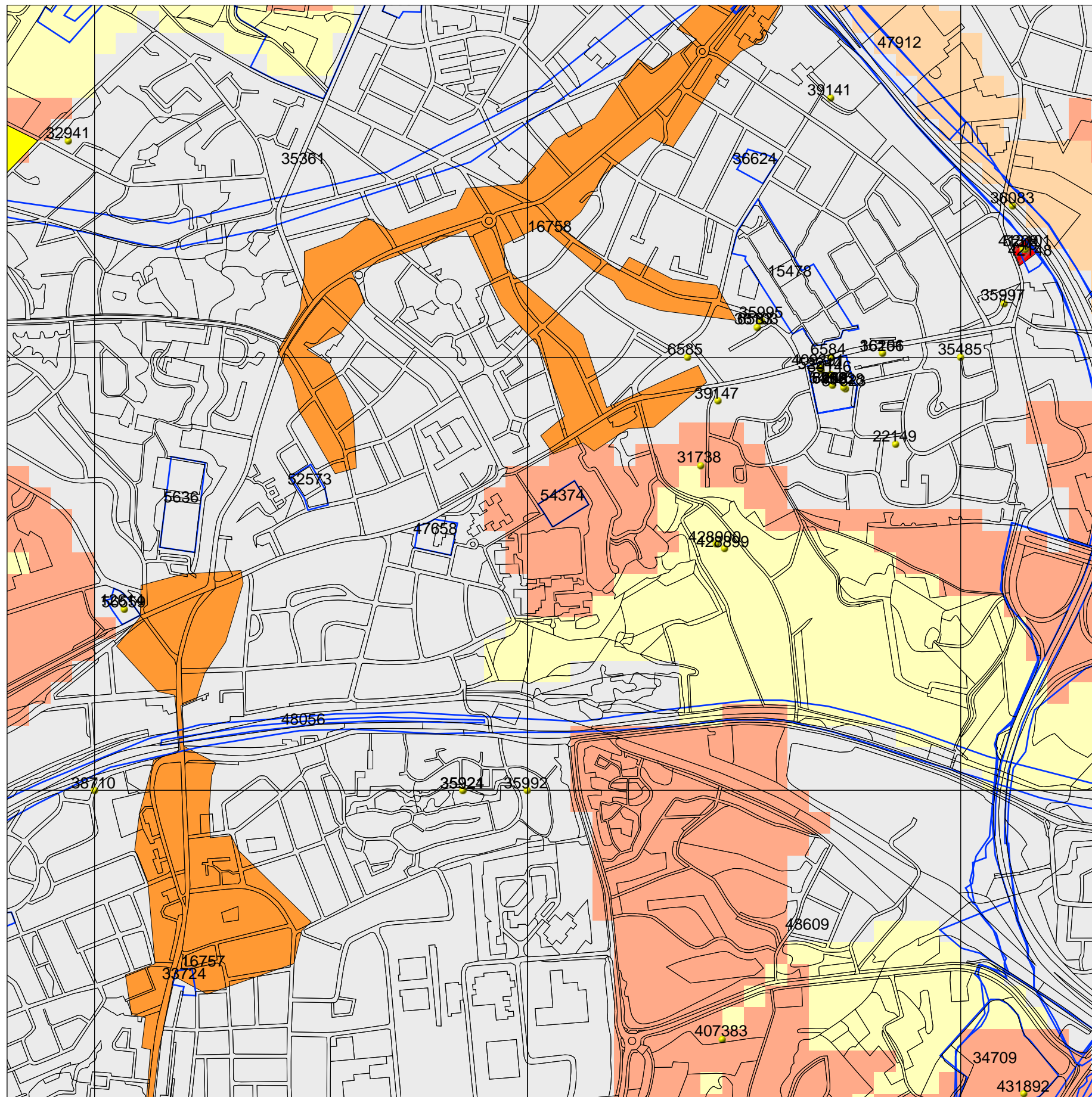
Overzicht IKAW met aanwezige onderzoeken, monumenten en waarnemingen

Overzicht IKAW

met aanwezige waarnemingen, monumenten en onderzoeken

15-11-2012

201324 / 324814

198798 / 322287

Legenda

- TOP10 ((c)TDN)
- WAARNEMINGEN
- GRID_1KM
- ONDERZOEKSMELDINGEN

MONUMENTEN

- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd

IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

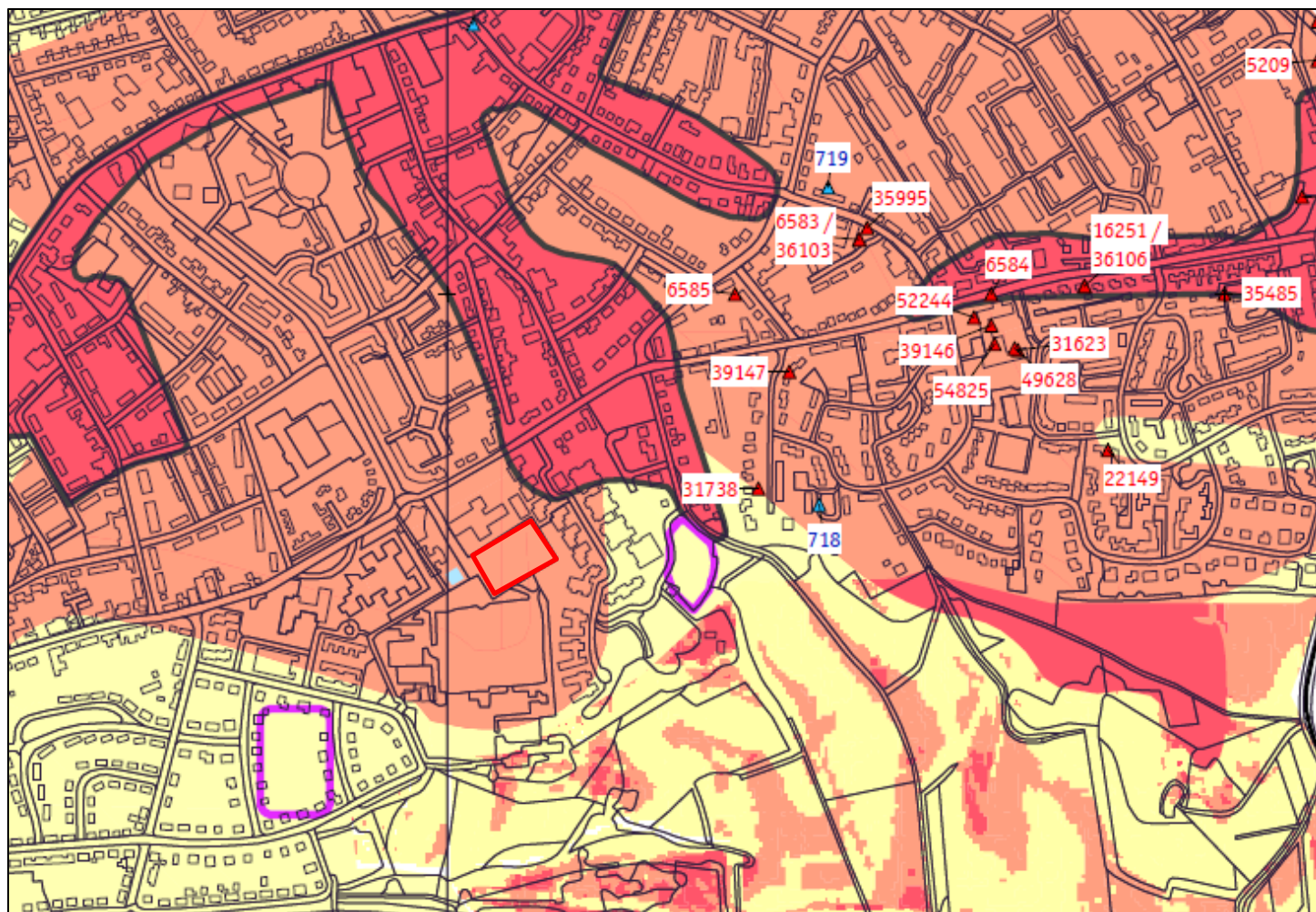
0 500 m

Archis2
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

BIJLAGE 4

Overzicht gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingskaart

legenda

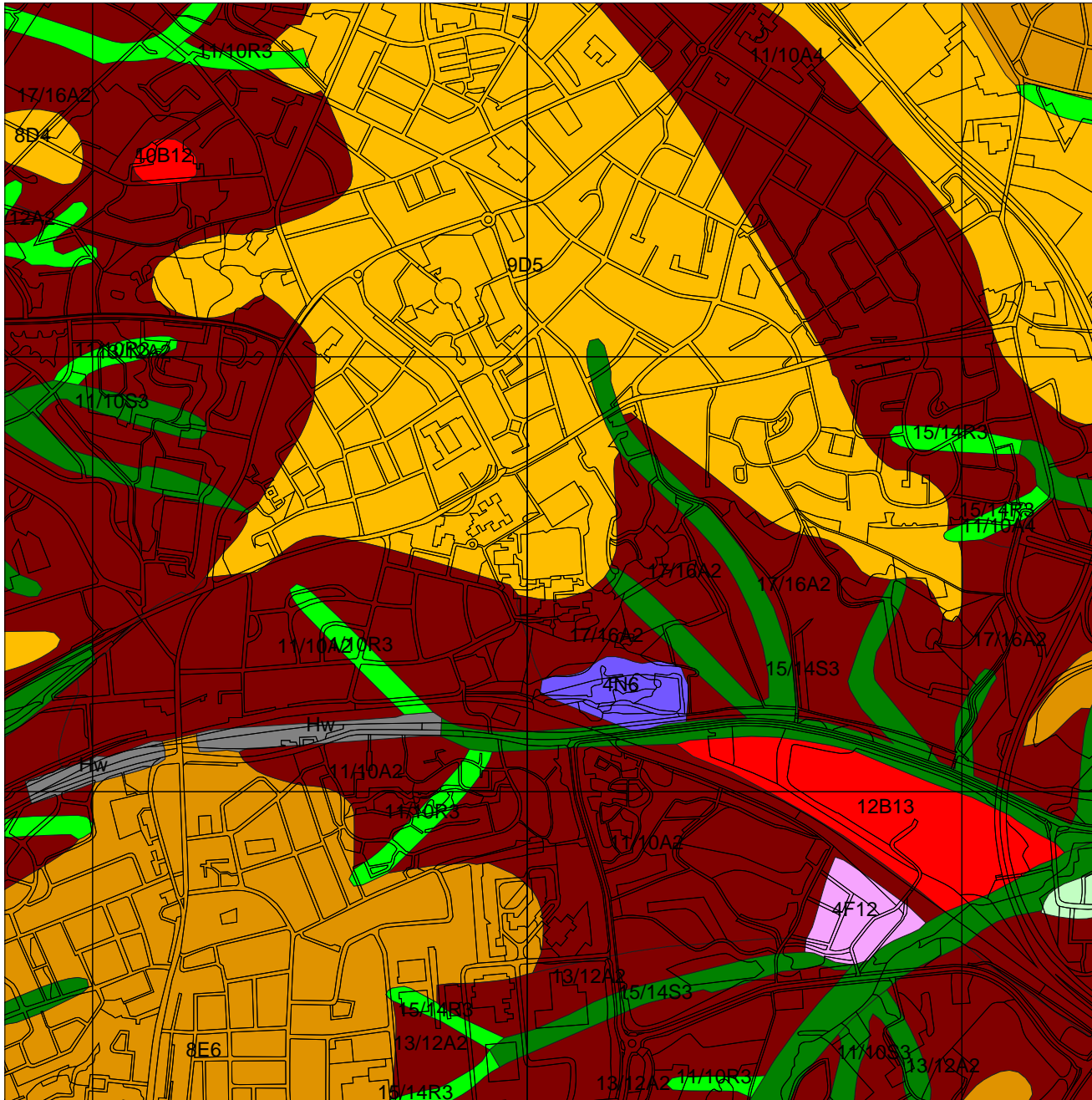
archeologische verwachting

- gebied met een hoge archeologische verwachting
- gebied met een hoge archeologische verwachting: historische (dorps-)kernen
- gebied met een middelhoge archeologische verwachting

BIJLAGE 5

Overzicht geomorfologische kaart

201324 / 324814

Legenda

- TOP10 ((c)TDN)
- GRID_1KM

GEOMORFOLOGIE ((c)Alterra)

- Wanden
- Hoge heuvels en ruggen
- Terpen
- Hoge duinen
- Plateaus
- Terrassen
- Plateau-achtige vormen
- Waaivormige glooiingen
- Niet-waaivormige glooiingen
- Lage ruggen en heuvels
- Welvingen
- Vlakten
- Laagten
- Ondiepe dalen
- Matig diepe dalen
- Diepe dalen
- Water
- Bebouwing
- Overig (Dijken etc)

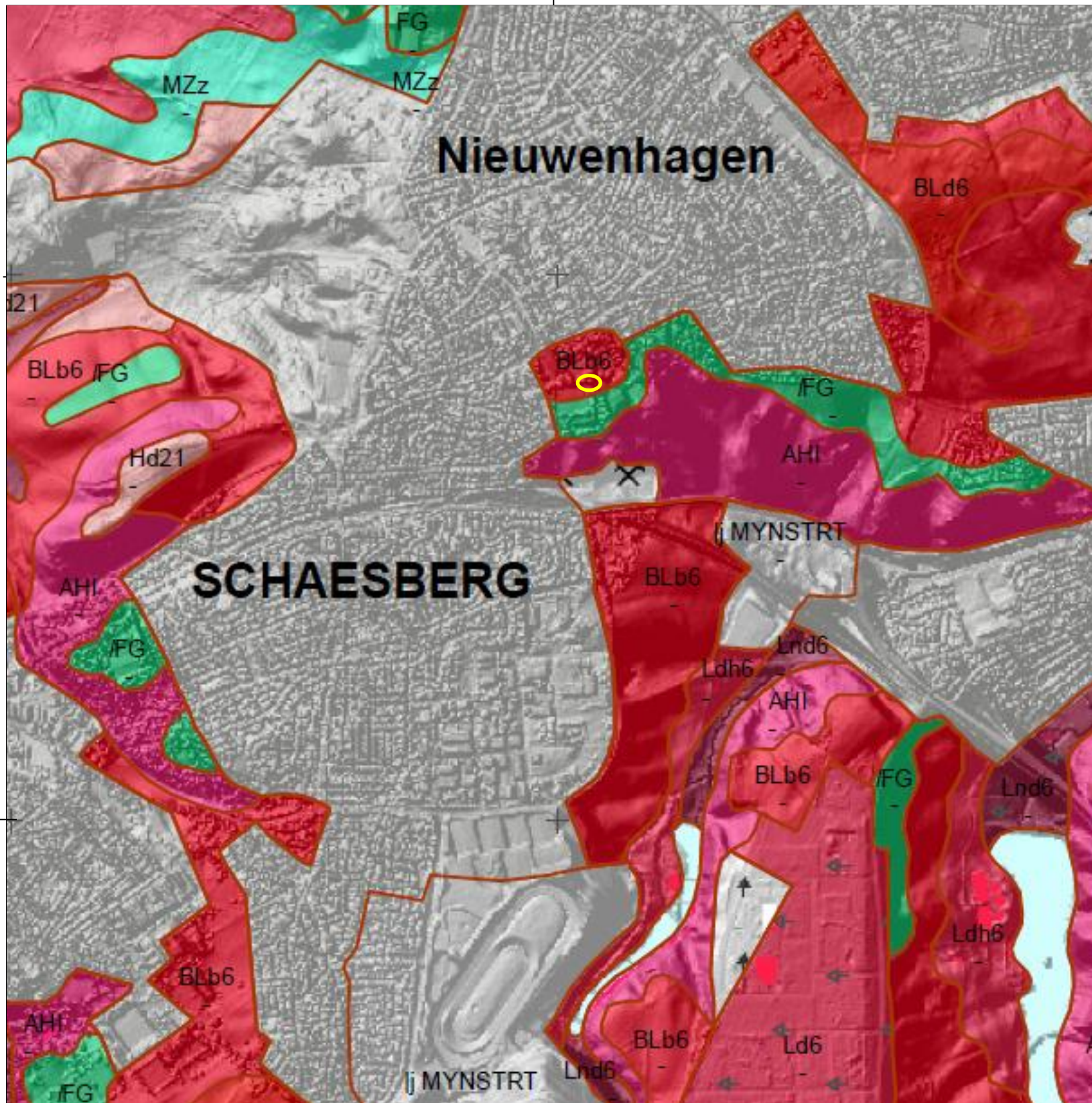

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

BIJLAGE 6

Overzicht bodemkaart

Legenda

- Veengronden**
 kvb Waardeveengronden op bosveen (of eutroof broekveen)
- Moerige gronden**
 Moderpodzolgronden
 Humuspodzolgronden
 Hd21 Haarpodzolgronden; leemarm en zwak leemig fijn zand
- Leembrikgronden**
 BLn6 Kulbrikgronden; siltige leem
 BLh6 Daalbrikgronden; siltige leem
 BLd6 Radebrikgronden; siltige leem
 BLb6 Bergbrikgronden; siltige leem
- Oude kleibrikgronden**
- Zand Brikgronden**
- Enkeergronden**
- Tuineergronden**
- Kalkloze zandgronden**
 Kalkhoudende zandgronden
 Niet gerijpte zeekleigronden
 Niet gerijpte rivierkleigronden
- Zeekleigronden**
 Rivierkleigronden
 Rn05C Kalkloze poldervaaggronden; zware zavel en lichte klei, profielverloop 5
 Rn15C Kalkloze poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
 Rd10C Kalkloze ooivaaggronden; lichte zavel
- Oude rivierkleigronden**
- Leemgronden**
 Ln6 Poldervaaggronden; siltige leem in situ
 Lnd6 Poldervaaggronden; siltige leem; colluvium in dal
 Ldh6 Ooivaaggronden met roest beginnend tussen 50 en 80 cm; siltige leem in situ
 Ld6 Ooivaaggronden met roest beginnend dieper dan 80 cm; zandige leem in situ
- Soorten afzettingen**
 Ld6 Ooivaaggronden met roest beginnend dieper dan 80 cm; siltige leem in situ
 Ldh6 Ooivaaggronden met roest beginnend dieper dan 80 cm; siltige leem; colluvium in dal
 Ldh6 Ooivaaggronden met roest beginnend dieper dan 80 cm; zandige leem; colluvium in hellingvoet of uitspoelingswaai
 Ldh6 Ooivaaggronden met roest beginnend dieper dan 80 cm; siltige leem; colluvium in hellingvoet of uitspoelingswaai
- Zeer oude mariene afzettingen**
 MA Mariene afzettingen ouder dan pleistocene; glauconietklei
 MK Mariene afzettingen ouder dan pleistocene; zavel en klei
 MZk Mariene afzettingen ouder dan pleistocene; fijn zand en zavel
 MZz Mariene afzettingen ouder dan pleistocene; fijn zand
- Zeer oude fluviatiele afzettingen**
 FG Fluviatiele afzettingen ouder dan laat-pleistocene; grind en grof zand
 FK Fluviatiele afzettingen ouder dan laat-pleistocene; zavel en klei
- Kalksteenverweringsgronden**
 KM Ondiep kalksteen
 KK Kleifaarde
 KS Vuursteen eluvium
- Keileem en Potklei**
- Overige kleigronden**
 Associaties van vele enkelvoudige eenheden
 ABI Lossige beekdalgronden
 AHa Glauconietheilinggronden
 AHc Loss-, terras- en kalksteenhellinggronden
 AHk Kalksteenhellinggronden
 AHi Loss- en terrashellinggronden
 AHS Vuursteenhellinggronden
- Algemene onderscheidingen**
 Bebouwing
 Water
 Mijnstort
 Opgehoogd of opgespoten
 Zand-, leem- of grindgroeve

Toevoegingen

- k... zavel- of kleidek 15 à 40 cm dik
 z... zanddek, 15 à 40 cm dik
 ...p pleistoocene zand beginnend tussen 40 en 120 cm
 ...r niet geheel gerijpte zavel of klei beginnend binnen 40 en 120 cm
 → vergraven

Grondwatertrappen

Grondwatertrap (Gt)	I	II	IIb	III	IIIb	IV	V	Vb	VI	VII	VIII
Gemiddeld hoogste grondwaterstand in cm beneden maaiveld (GHG)	<20	<40	25-40	<40	25-40	>40	<40	25-40	40-80	80-140	>140
Gemiddeld laagste grondwaterstand in cm beneden maaiveld (GLG)	<50	50-80	50-80	80-120	80-120	80-120	>120	>120	>120	>160	>160

b... buiten de hoofdwaterkering gelegen gronden; periodiek overstromd
 s... schijnspiegels; bij gronden met een fluctuatie (GLG-GHG) van meer dan 120 cm
 w... water boven maaiveld gedurende meer dan 1 maand in winterperiode

BIJLAGE 7

Overzicht AHN

